

بررسی و اولویت‌بندی مصادیق اسراف؛ مطالعه موردی استان کردستان در سال ۱۳۹۰

* سیدجعفر بیاتی

** احمد نهیرات

*** سیدمحسن بیاتی

تاریخ دریافت مقاله: ۹۰/۱۲/۱۳

تاریخ تأیید مقاله: ۹۱/۲/۱۵

چکیده:

آگاهی از مشکلات و نارسایی‌ها، از الزامات مهندسی فرهنگی مناسب به‌خصوص در حوزه پیشگیری از اسراف است، این مطالعه برهمن اساس و با هدف تعیین درصد گرایش به اسراف و اتلاف «شاخص اسراف» و اولویت‌بندی این شاخص‌ها در استان کردستان با روش پیمایشی انجام گرفته است. در جامعه هدف، نمونه ۸۱۰ نفری با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی انتخاب شده است. ابزار مطالعه پس از تعیین روایی و پایایی، با ۴ سؤال برای مشخصات جمعیت شناختی و ۶۵ سؤال برای شناسایی شاخص‌ها در ۵ بعد، ۱۶ موضوع و ۶۵ مصداق اسراف، مورد استفاده قرار گرفته و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده است. مهم‌ترین نتایج آن عبارتست از: ۱. شاخص گرایش به اسراف و اتلاف در استان ۳۱/۹ و در ابعاد: «مصرف انرژی در منازل» ۳۴/۷، «تجمل‌گرایی خانواده‌ها» ۳۴/۷، «مصرف مواد خوراکی در منازل» ۳۰/۶، «سطح جامعه» ۳۰/۳، «ادارات» ۲۷/۱، برآورد شده است. ۲. شاخص گرایش به اسراف و اتلاف در ۱۶ موضوع بررسی شده، به ترتیب در: «عروسی‌ها» ۴۱/۴، «نان» ۴۱/۲، «برق» ۳۶، «آب» ۳۴/۹، «خرید وسایل زندگی» ۳۳/۹، «گاز» ۳۳/۲، «خرید و مصرف وسایل ارتباطی» ۳۲/۴، بالاتر از شاخص استانی (۳۱/۹) و شاخص‌های «انرژی در ادارات» ۳۱/۷، «سرمایه در ادارات» ۳۰/۸، «خرید وسایل شخصی» ۳۰/۵، «اوقات شهروندان» ۳۰/۲، «سرمایه در جامعه» ۲۹/۲، «غذا» ۲۷/۸، «انرژی در سطح جامعه» ۲۵، «اوقات مراجعین در ادارات» ۲۳/۶، «میوه» ۲۲/۸، پایین‌تر از شاخص استانی (۳۱/۹) است.

واژگان کلیدی: شاخص، اسراف، کردستان، فرهنگ، ارشاد.

«اسراف» یکی از معضلات و مشکلات اساسی جامعه است که در جامعه‌شناسی در حوزه «نابهنجاری‌های اجتماعی» قرار دارد، در ۲۳ آیه از آیات نورانی قرآن کریم به اسراف اقتصادی و غیراقتصادی، اشاره شده است، در این آیات ضمن تقییح اسراف در خوردن و آشامیدن به آثار و پیامدهای آن تصریح شده است. تا جایی که «به نظر می‌رسد که در کاربردهای قرآنی واژه اسراف ارتباط تنگاتنگی با مفاهیمی چون «کفر»، «ظلم»، «فسق» و مانند آن دارد» (سازمان تبلیغات اسلامی استان کردستان، ۱۳۸۸)، مقام معظم رهبری (زیده عزه) ۲۳ سال قبل با درک صحیح از این موضوع در جامعه اسلامی ایران، در دوم آذرماه سال ۶۸ فرمودند «این جانب از این که کسانی می‌کوشند تا در میان مردم ما رسم تجمل‌گرایی و اسراف و ولخرجی را شایع کنند، شدیداً نگران و متأسفم و از این که مردم فداکار و انقلابی ایران در امور شخصی به مصرف‌گرایی سوق داده شوند و قناعت انقلابی را از یاد ببرند، به خدا پناه می‌برم» و در همین راستا، سال ۱۳۸۸ را، سال حرکت همه‌جانبه مردم و دولت برای اصلاح این خصیصه دانستند.

«اصطلاح الگوی مصرف، ظرفیتی برای بهبود رفتارها، شایسته‌سازی آداب و بازسازی نظم اجتماعی در جهت کارآمدتر ساختن حرکت و اصول و ارزش‌هاست که جامعه عمیقاً بدان‌ها متعهد است» (صورتجلسه شورای فرهنگ عمومی کشور، اردیبهشت ۱۳۸۸: ۳) که در کوتاه‌مدت «بایدها و نبایدها» را به‌عنوان شرط لازم و در بلندمدت «فرهنگ‌سازی» را به‌عنوان شرط کافی، طلب می‌کند و این خود نیازمند راهکارهایی است تا همه افراد جامعه، ضرورت رفتارهای اصلاح مصرف را احساس کنند تا بتدریج این اصلاح نهادینه شده و به یک «رفتار» پایدار و درنهایت به یک «فرهنگ» در تمام عرصه‌های مصرف تبدیل شود. لازمه تحقق این هدف، آگاهی از شاخص‌های مصادیق اسراف است تا متعاقب آن، فعل اصلاح، عملیاتی گردد که این مطالعه با بازخوانی شاخص‌های اسراف و تعیین وضعیت گرایش به اسراف در «ابعاد»، «موضوعات» و «مصادیق» مختلف آن انجام گرفته است تا نتایج مطالعه، زمینه اتخاذ تصمیمات مناسب‌تر برای دستیابی به راه‌های «اصلاح الگوهای رفتاری» و به‌تبع آن بسترسازی «فرهنگ‌سازی» برای تغییر رفتارها را، فراهم کند.

بیان مسئله

«اسراف» از ریشه «سَ رَفَ» و در لغت به معنای «تجاوزکردن و از حد گذشتن در هر کاری است که انسان انجام می‌دهد» (راغب، ۱۴۱۲ق: ۴۰۷) و در اصطلاح نیز «به همین

معنای عام استعمال می‌شود هر چند که اغلب در مورد خرج کردن پول استعمال می‌شود» (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۴: ۲۷۶) و در مواردی به معنای «هرگونه کوتاهی و زیاده‌روی و تجاوز از حد اعتدال و گرایش به سوی افراط و تفریط» (ابن منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۶: ۲۴۳) و (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۵: ۱۹۲) آمده است و هرگونه زیاده‌روی در کمیت، کیفیت، بیهوده‌گرایی، اتلاف و مانند آن را شامل می‌شود. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۱۴۹).

غیر از قرآن کریم در منابع و متون اسلامی احادیث و روایات متعددی در تقبیح اسراف، آثار آن و امر به اعتدال و میانه‌روی، وجود دارد. از آن جمله پیامبر اکرم (ص) به علی (ع) فرمود «چهار چیز هدر می‌رود، خوردن بعد از سیری، روشن کردن چراغ در مهتاب، زراعت در شوره‌زار و نیکی کردن به کسی که لایق آن نیست» (صدوق، ۱۴۱۶ق، ج ۴: ۳۷۳.۳۵۲) همچنین فرمودند که «نجات انسان در سه چیز است، ترس از خدا در آشکار و پنهان، میانه‌روی در تنگدستی و توانگری و عدالت‌ورزی در خشنودی و غضب» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۶: ۲۴). سه نشانه اسرافکار در بیان علی (ع) عبارتند از «طعامی که در خورِ او نیست می‌خورد، لباسی که در خورِ او نیست می‌پوشد و متاعی که در خورِ او نیست می‌خرد» (صدوق (ره)، ۱۳۴۸، ج ۱۱۰: ۱) و (قمی، ۱۴۱۶ق، ج ۱: ۶۱۵) بنابراین مهم‌ترین عامل شناخت مرز بین مسرف و غیرمسرف، شأن و موقعیت اقتصادی شخص است. همچنین فرمودند: «کسی که به زیاده‌روی افتخار کند با تنگدستی خوار و زبون می‌گردد» (محمدری شهری، ۱۳۸۳ق، ج ۱: ح ۱۶۶۱). امام صادق (ع) فرمودند: «کمترین حدِ اسراف این است که لباسی را که بیرونِ خانه برای حفظ آبرو می‌پوشی، در داخل خانه نیز بپوشی یا باقیمانده آب و غذا را که در ظرف می‌ماند دوربری» (همان، ج ۴: ۴۴۸). همچنین فرمودند: «میانه‌روی را خداوند دوست دارد و اسراف را حتی در دور ریختن زیادی آب نوشیدنی دشمن می‌دارد» (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۵: ۲) و حضرت رضا (ع) به دور انداختن میوه نیم‌خورده اعتراض و از آن نکوهش کردند (قمی، ۱۳۷۹، ج ۱۶: ح ۱). حکما نیز، تدبیر منزل را از شعبه‌های حکمت عملی به حساب آورده‌اند که اعتدال و محاسبه درست در دخل و خرج زندگی، خود از موارد تدبیر منزل است.

برخی از تأکیدات، توصیه‌ها، تذکرات و دغدغه‌های مقام معظم رهبری حداقل در ۲۳ سال گذشته بیانگر این واقعیت است. ایشان در خطبه‌های نماز عید سعید فطر (۸۶۷/۲۱) تأکید کردند که «... ما مردم مسرفی هستیم، ما اسراف می‌کنیم...» در تاریخ ۷۱/۹/۲۵ در دیدار با گروهی از بانوان فرمودند «سراغ این مصرف‌گرایی که غرب مثل خوره به جان جوامع دنیا و از جمله جوامع کشورهای در حال توسعه و کشورهای رو به پیشرفت و از جمله کشور

ما انداخته است، نروید... اسراف، الگوی زن مسلمان نیست» در پیام نوروزی سال ۷۶ (۷۵/۱۲/۲۹) تأکید و تصریح فرمودند که «...امسال همه سعی کنند اسراف را کنار بگذارند. متأسفانه در زندگی‌های ما اسراف وجود دارد...» و در خطبه‌های نماز عید سعید فطر (۸۱/۹/۱۵) فرمودند «مصرف‌گرایی برای جامعه، بلای بزرگی است...» در مشهد مقدس (۷۶/۱/۱) خطاب به ملت ایران فرمودند «...صرفه‌جویی را شعار خودتان قرار بدهید...» معظم‌له در پیام نوروزی سال ۱۳۷۷ (۷۶/۱۲/۲۸) فرمودند که «... ملت عزیز، جداً از اسراف و زیاده‌روی، پرهیز کنید... همه باید مسئله صرفه‌جویی را جدی بگیرند...» معظم‌له در صحن مطهر امام رضا (ع) (۷۷/۱/۱) فرمودند که «عزیزان من این اسراف، همان کاری را با کشور می‌کند که دشمن می‌خواهد. او از آن طرف ... بر ملت ایران ضربه وارد می‌کند، از این طرف هم خود ما با اسراف و صرفه‌جویی نکردن، ضربه او را تکمیل می‌کنیم... اسراف، حرام است» و در خطبه‌های نماز جمعه تهران (۷۷/۱۰/۴) یادآور شدند که «عزیزان من، یک ملت حق دارد با رفاه زندگی کند... اما... اسراف مضر و مذموم و شرعاً حرام است...»، در دیدار رئیس‌جمهور و هیئت دولت (۸۰/۶/۵) ضمن تشریح آثار اسراف اعلام کردند «از جمله چیزهایی که روند حرکت به سمت عدالت را در جامعه، کند می‌کند، نمود اشرافیگری در مسئولان بالای کشور است، از این اجتناب کنید...» در خطبه‌های نماز عید فطر (۸۱/۹/۱۵) پس از تقیح اسراف فرمودند «مصرف‌گرایی برای جامعه بلای بزرگی است ... یکی از چیزهایی که لازم است مردم برای خود وظیفه بدانند، اجتناب از اسراف است... تجمل و اسراف و زیاده‌روی را کم کنیم، این درس ماه رمضان است...»، در مورخه ۱۳۸۷/۲/۱۱ با ارائه راهکار روشن فرمودند که «امروز دشمن چشمش به نقطه حساس اقتصادی است تا بلکه بتواند این کشور را از لحاظ اقتصادی دچار اختلال کند... راه مقابله هم انضباط مالی و صرفه‌جویی و نگاه پرهیزگرانه به مصرف‌گرایی است. من این را می‌خواهم به مردم عزیزمان تأکید کنم مصرف‌گرایی به صورت اسراف یکی از بیماری‌های خطرناک هر ملتی است. ما یک خرده به این مصرف‌گرایی افراطی دچار هستیم» و در دیدار با کارگزاران نظام (۸۷/۱۰/۴) اظهار داشتند که «سال‌هاست که بنده درباره زندگی تشریفاتی مکرر تذکر می‌دهم، این موضوع دو جنبه دارد، یک جنبه از لحاظ اصل پایبندی به تجملات و تشریفات است، که این بد و دُونَ‌شان انسانِ والا است... ولی جنبه دومی دارد که اهمیتش کمتر از جنبه اول نیست و آن انعکاس تجمل شما در زندگی مردم است... حداقل این را باید رعایت کرد... فضا را، فضای تجملاتی و تجمل‌گرایی و عادت کردن به تجمل قرار ندهیم، چون امروز اگر این روحیه تجمل‌گرایی در جامعه ما رواج پیدا

بکند (که متأسفانه تا میزان زیادی هم رواج پیدا کرده است) بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی و اخلاقی کشور اصلاً حل نخواهد شد» و بالاخره در فروردین سال ۱۳۸۸ فرمودند که «ما باید الگوی مصرف را اصلاح کنیم، ما بایستی به سمت اصلاح الگوی مصرف حرکت کنیم... من از عموم مردم و به‌خصوص مسئولین درخواست می‌کنم، خواهش می‌کنم که در این زمینه فعالیت خودشان را در این سال زیاد کنند، افزایش بدهند و برای اصلاح الگوی مصرف برنامه‌ریزی کنند».

در بُعد مبانی تجربی، تحقیقات فراوانی درخصوص اسراف وجود دارد، از آن جمله بررسی‌های اخیر به صورت مقایسه‌ای، نشان‌دهنده «وضعیت نامناسب مصرف» در ایران است، به‌عنوان نمونه، «مصرف سرانه انرژی (کیلوگرم معادل نفت خام) در ایران ۱۹۰۸ و در جهان ۱۶۳۶ و مصرف سرانه مواد غذایی (کیلوگرم) در ایران ۱۴۴ و در جهان ۱۰۸ و مصرف سرانه آب (مترمکعب درسال) در ایران ۱۳۰۰ و در جهان ۵۸۰، گزارش شده است» (عاقلی، ۱۳۹۰: ۷۳). در کشور ما حدود یک پنجم برق تولیدی به مصرف روشنایی می‌رسد که ۶۹ درصد آن در منازل است. در بخش ساخت و ساز باید اجرای آیین‌نامه‌ها و مقررات مهندسی از جمله مبحث ۱۹ مقررات ساختمان که به بهینه‌سازی ساختمان در مصرف انرژی مربوط می‌شود، نهادینه شود. همچنین تولید مواد خوراکی از جمله نان باید با ضایعات کمتری همراه باشد. باید توجه به استفاده بیشتر از مواد قابل بازیافت در تولید الزامی گردد و ده‌ها مورد مشابه دیگر که باید در هر صنف مورد توجه قرارگیرد. در سطح «مصرف کالا» برای فرهنگ‌سازی باید نحوه مصرف بهینه خصوصاً در موضوعات آب، برق و گاز که تهیه آنها برای مصرف‌کننده آسان‌تر است. آموزش از طریق مدارس، رسانه‌ها، تولیدکنندگان، وزارت نیرو و شرکت گاز بسیار مؤثرتر باشد. همچنین مردم ایران به علت پیوند با دین و مظاهر مقدس دینی به خوبی سنت‌های نهادینه شده را می‌پذیرند و به آن ارجح می‌نهند، بنابراین می‌توان در بخش آموزش از تعالیم و آموزه‌های دینی که بر صرفه‌جویی تأکید دارند نیز بیشتر بهره برد (فزون‌بال، ۱۳۸۸) هم‌چنین گفته شده که ارزش مستقیم یک صرفه‌جویی ۲۰ درصدی که در یک برنامه ۲ تا ۳ ساله، قابل تحقق است، بیش از ۱۵ میلیارد دلار در سال خواهد بود و البته ظرفیت صرفه‌جویی بسیار بیشتر از اینها است» (همان، همان). در مقاله‌ای دیگر تأکید شده که در ایران از نظر مصارف شخصی، فردی و خانوادگی چشم و هم‌چشمی، تجمل‌گرایی، هوسرانی افراد خانواده برای خرید چیزهای غیرضروری مانند وسایل آرایشی، مبلمان، تزئینات داخل خانه، وسایل اضافی و غیره، مشکلات زیادی را برای خانواده‌ها و کشور فراهم کرده و به

جای سرمایه‌گذاری در امور تولیدی، به سوی اسراف گرایش یافته است. برخی خانواده‌ها با آبروداری خیالی، مسافرت‌های بیهوده، برگزاری مهمانی‌های پرهزینه و غیرضروری، مصادیقی از اسراف را خلق می‌کنند. در یک مهمانی انواع غذاها با هزینه زیادی تهیه می‌شود که اضافات آن به بهانه غیر بهداشتی بودن دور ریخته می‌شود. ایرانیان از نظرخت و لباس جزو پرمصرف‌ترین‌های دنیا هستند و هر ساله هزینه‌های بسیار زیادی را برای خرید و دور انداختن لباس، مصرف می‌کنند (درمقایسه با کشور چین که مردمانش جزو ساده‌ترین مردم جهان هستند، قابل تعجب است). صرف این هزینه‌های غیرضروری از نظر عقلای عالم و طبق آیات و روایات نیز، کار مذمومی است (ترک‌مندی، ۱۳۸۸). هم‌چنین ادعا شده «در کشور ما (و به تبع آن در استان کردستان) عادات مصرفی به‌ویژه در مورد مصرف نان، مواد غذایی، دارو، سوخت و انرژی و آب موجب شده است که همواره با درجات بالایی از اتلاف و اسراف روبرو باشیم» (عاقلی، ۱۳۹۰: ۶۸)

اعتقاد بر این است که «...برای تغییر الگوی مصرف، شناخت عمیق از وضعیت، شاخص‌ها و اولویت‌های اسراف، ضرورت دارد...» (فزون‌بال، ۱۳۸۸: ۳) و تأکید شده که در «نظام مقدس جمهوری اسلامی... آسیب‌شناسی، اصلاح و تغییر برخی الگوهای رفتاری موضوعیت پیدا می‌کند» (خلاصه مذاکرات شورای فرهنگ عمومی کشور، ۱۳۸۸/۲/۱: ۱) و با قبول این واقعیت که اسراف، به‌عنوان یکی از گناهان کبیره، ناشی از ریشه‌ها و عواملی است که بدون پرداختن و مبارزه با آنها، حذف آن از زندگی ما ممکن نخواهد بود و برای مبارزه با آن در جامعه، ابتدا باید شاخص‌های مصادیق اسراف را شناسایی و اولویت آنها را پیدا کرد تا شرایط لازم برای نیل به راهکارهای حرکت به سوی «اصلاح الگوی مصرف» مهیا گردد، بر این اساس سؤال اساسی در این مطالعه این است که «شاخص اسراف» در «ابعاد»، «موضوعات» و «مصادیق» مختلف، در استان کردستان کدام است؟ اولویت «رتبه» این موارد چگونه است؟

اهداف کلی

۱. تعیین شاخص مصادیق اسراف در اشکال مختلف «ابعاد، موضوعات و مصادیق» در استان کردستان.
۲. اولویت‌بندی شاخص‌های اسراف در اشکال مختلف «ابعاد، موضوعات و مصادیق» در استان کردستان.

سؤالات پژوهشی

۱. شاخص اسراف در استان، در بُعد «مصرف مواد خوراکی در خانواده‌ها»، در موضوعات «نان، غذا و میوه» کدام است؟
۲. شاخص اسراف در استان، در بُعد «مصرف انرژی در منازل»، در موضوعات «آب، برق و گاز» کدام است؟
۳. شاخص اسراف در استان، در بُعد «تجمل‌گرایی»، در موضوعات «وسایل شخصی، وسایل زندگی، عروسی‌ها، ارتباطات» کدام است؟
۴. شاخص اسراف در استان، در بُعد «اتلاف در ادارات»، در موضوعات «اتلاف انرژی، اتلاف سرمایه، اتلاف اوقات مراجعین» کدام است؟
۵. شاخص اسراف در استان، در بُعد «اتلاف در سطح جامعه»، در موضوعات «اتلاف انرژی، اتلاف اوقات شهروندان، اتلاف هزینه‌ها» کدام است؟
۶. اولویت شاخص‌های اسراف در استان در ابعاد «مصرف مواد خوراکی در خانواده‌ها، مصرف انرژی در منازل، تجمل‌گرایی در خانواده‌ها، اتلاف در ادارات، اتلاف در سطح جامعه» و موضوعات و مصادیق آنها، کدام است؟

فرضیات پژوهشی

۱. شاخص‌های اسراف در ابعاد مختلف در استان کردستان به تفکیک شهرها، تفاوت دارد.
۲. شاخص‌های اسراف در ابعاد مختلف در استان کردستان به تفکیک جنسیت، تفاوت دارد.
۳. شاخص‌های اسراف در ابعاد مختلف در استان کردستان به تفکیک وضعیت اشتغال تفاوت دارد.
۴. شاخص‌های اسراف در ابعاد مختلف در استان کردستان به تفکیک مدرک تحصیلی تفاوت دارد.

روش‌شناسی

این مطالعه از نظر «هدف»، کاربردی^۱ است و از نظر «نحوه گردآوری داده‌ها»، «توصیفی - تحلیلی»^۲ و از شاخه پیمایشی^۳ و زمانی «مقطعی»^۴ است. در جامعه هدف، پس از اعمال ضریب اثر و پیش‌بینی افت آزمودنی‌ها، نمونه‌ای بالغ بر ۸۱۰ نفر تعیین و با روش نمونه‌گیری

1. Practical
2. Descriptive-Honorific
3. Survey
4. Cross Section

تصادفی طبقه‌ای نسبی^۱ انتخاب و در شهرهای استان توزیع شده است. ابزار مورد استفاده پس از تعیین روایی به‌ویژه روایی صوری و روایی محتوایی^۲ و پایایی^۳ با شاخص آلفای کرانباخ^۴ با ضریب ۷۴ درصد، با ۴ سؤال برای مشخصات جمعیت شناختی و ۶۵ سؤال «خودارزیابی غیرمستقیم» تنظیم شده است. موضوع گویه‌های ابزار، از آیات قرآن و منابع و متون اسلامی، سخنان مقام معظم رهبری در ۲۳ سال گذشته و نظرافراد خبره احصاء و دسته‌بندی شده است. براساس تعداد نمونه محاسبه شده، پرسشنامه‌های نهایی با حضور پرسشگران، هم در ادارات انتخاب شده و هم در سطح جامعه، در ۱۰ شهر استان، توزیع و پس از زمان مناسب، جمع‌آوری شده و برای افراد نمونه در سطح جامعه با سطح سواد پایین، پرسشنامه به صورت مصاحبه‌گونه تکمیل شده است.

برای شناسایی و اولویت‌بندی شاخص‌های اسراف در ۵ بُعد و ۱۶ موضوع، و ۶۵ مصداق است. پس از ثبت داده‌ها در رایانه با استفاده از نرم‌افزار SPSS^۵ و براساس سؤالات و فرضیه‌ها و با دخالت دادن جنسیت، وضعیت اشتغال، شهر و مدرک تحصیلی پاسخ‌گویان، تجزیه و تحلیل و از پارامترهای آماری درصد، فراوانی، فراوانی تراکمی و ماتریس دوبعدی، برای توصیف نتایج و از پارامترهای اسکویئر برای آزمون فرضیه‌ها و تحلیل نتایج، استفاده شده است.

در این مطالعه، «شاخص اسراف» رقمی است که تغییر کمیتی را نسبت به رقم پایه «که معمولاً ۱۰۰ فرض می‌شود»، نشان می‌دهد، «درصد گرایش به اسراف و تأیید وجود اسراف و اتلاف» تعیین شده در «ابعاد»، «موضوعات» و «مصداق» مورد بررسی است. شاخص‌ها در بُعد «مصرف مواد خوراکی در خانواده» و در موضوعات «نان، غذا، میوه» با ۹ مصداق، در بُعد «مصرف انرژی در منازل» در موضوعات «آب، برق، گاز» با ۱۵ مصداق، در بُعد «تجمل‌گرایی خانواده‌ها» و در موضوعات «وسایل شخصی، وسایل زندگی، عروسی‌ها، ارتباطات» با ۱۵ مصداق، در بُعد «اسراف در ادارات» و در موضوعات «اتلاف انرژی، سرمایه و اوقات مراجعین» با ۱۱ مصداق و در بُعد «اسراف در سطح جامعه» در موضوعات «اتلاف انرژی، سرمایه و اوقات شهروندان» با ۱۵ مصداق و به‌طور کلی در ۵ بُعد، ۱۶ موضوع و ۶۵ مصداق، شناسایی و رتبه‌بندی شده‌اند. برای تعیین شاخص کلی اسراف در استان، پاسخ‌های ۶۵

1. Stratified Random Relative Sampling
2. face validity & content validity
3. Reliability
4. cronbach's alpha
5. Statistical Package for Social Science

سؤال پرسشنامه، جمع‌بندی و مشخص می‌شود که چند درصد پاسخ‌گویان، وجود اسراف را با معیار «خیلی زیاد» تأیید کرده‌اند. سطح سنجش این متغیر و موضوعات و مصادیق عینی آن، «رتبه‌ای» است.

مدل ارتباطی بین متغیرها



مشخصات جمعیت شناختی نمونه

در این مطالعه، با افت ۱۵ نفر آزمودنی، نظرات ۷۹۵ نفر، بررسی شده است. این تعداد در شهرهای استان (بانه، بیجار، دهگلان، دیواندره، سروآباد، سقز، سنندج، قروه، کامیاران و مریوان) توزیع شده است. از این تعداد، ۷۶ درصد، در ادارات دولتی استان (فرمانداری، شهرداری، آموزش و پرورش، سازمان تبلیغات، توزیع برق، آب و فاضلاب، شرکت گاز، بازرگانی) اشتغال دارند و ۲۴ درصد بقیه در ادارات دولتی شاغل نیستند، از نظر مدرک تحصیلی، ۱/۸ درصد بیسواد و کم‌سواد، ۴/۲ درصد فوق لیسانس و بالاتر، ۸/۸ درصد کمتر از دیپلم، ۴۲ درصد لیسانس و ۴۳/۳ درصد دیپلم و فوق دیپلم، و از نظر جنسیت ۷۶/۵ درصد از مردان و ۲۳/۵ درصد از زنان انتخاب شده‌اند.

اهم نتایج توصیفی

۱. شاخص گرایش به اسراف و اتلاف در استان ۳۱/۹ است. این شاخص در ابعاد

- «مصرف انرژی در منازل» ۳۴/۷ -

جدول ۱. رتبه گرایش به اسراف در «ابعاد پنجگانه» در استان کردستان

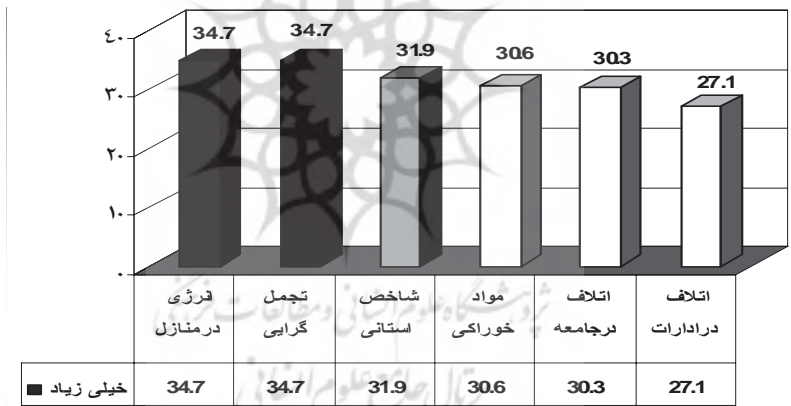
رتبه	ابعاد بررسی شده	موضوعات مربوط به هر بُعد	تعداد مصادیق هر موضوع	شاخص اسراف با معیار «خیلی زیاد»
۱	حامل‌های انرژی در منازل	آب، برق، گاز	۱۵	۳۴/۷
۲	تجمل‌گرایی خانوادها	عروسی‌ها، خرید وسایل زندگی، خرید و مصرف وسایل ارتباطی، خرید وسایل شخصی	۱۵	۳۴/۷
۳	مواد خوراکی در خانواده‌ها	نان، غذا، میوه	۹	۳۰/۶
۴	در سطح جامعه	انرژی، اوقات شهروندان، سرمایه	۱۵	۳۰/۳
۵	در ادارات	انرژی، سرمایه، اوقات مراجعین	۱۱	۲۷/۱
	گرایش به اسراف در استان	در ۵ بُعد و ۱۶ موضوع	۶۵	۳۱/۹

- «تجمل‌گرایی در خانواده‌ها» ۳۴/۷ بالاتر و در ابعاد

- «مواد خوراکی در خانواده‌ها»، ۳۰/۶

- «سطح جامعه» ۳۰/۳

- «ادارات» با ۲۷/۱. پایین‌تر از شاخص استانی، برآورد شده است.



نمودار ۱. مقایسه شاخص‌های وجود اسراف و اتلاف در ابعاد مختلف با شاخص استانی

۲. شاخص‌گرایی به اسراف و اتلاف در استان ۳۱/۹ است. این شاخص در موضوعات

شانزده‌گانه به ترتیب در

- «عروسی‌ها» ۴۱/۴

- «نان» ۴۱/۲

- «برق» ۳۶

- «آب» ۳۴/۹

- «خرید وسایل زندگی» ۳۳/۹
- «گاز» ۳۳/۲
- «خرید و مصرف وسایل ارتباطی» ۳۲/۴، بالاتر از شاخص استانی و
- «انرژی ادارات» ۳۱/۷
- «سرمایه ادارات» ۳۰/۸
- «خرید وسایل شخصی» ۳۰/۵
- «اوقات شهروندان» ۳۰/۲
- «هزینه در جامعه» ۲۹/۲
- «غذا» ۲۷/۸
- «انرژی در سطح جامعه» ۲۵
- «اوقات مراجعین در ادارات» ۲۳/۶
- «میوه» ۲۲/۸. پایین‌تر از شاخص استانی است.

جدول ۲. رتبه‌بندی وجود اسراف، در «موضوعات شانزده‌گانه» در استان کردستان

رتبه	موضوعات شانزده‌گانه بررسی شده	شاخص اسراف با معیار «خیلی زیاد»	تعداد مصادیق	گروه
۱	اسراف در عروسی‌ها	۴۱/۴	۴	۱
۲	اسراف در نان	۴۱/۲	۳	
۳	اسراف در برق	۳۶/۰	۵	
۴	اسراف در آب	۲۴/۹	۵	۲
۵	اسراف در خرید وسایل زندگی	۳۳/۹	۴	
۶	اسراف در گاز	۳۳/۲	۵	
۷	اسراف در وسایل ارتباطی	۳۲/۴	۳	
	وجود اسراف در استان در کلیه موضوعات	۳۱/۹	۶۵	
۸	اتلاف انرژی در سطح جامعه	۳۱/۷	۵	
۹	اتلاف سرمایه در ادارات	۳۰/۸	۵	
۱۰	اسراف در خرید وسایل شخصی	۳۰/۵	۳	
۱۱	اتلاف اوقات شهروندان	۳۰/۲	۴	
۱۲	اتلاف هزینه‌ها در جامعه	۲۹/۲	۶	
۱۳	اسراف در غذا	۲۷/۸	۳	۳
۱۴	اتلاف انرژی در ادارات	۲۵/۰	۲	
۱۵	اتلاف اوقات مراجعین در ادارات	۲۳/۶	۴	
۱۶	اسراف در میوه	۲۲/۸	۳	

۳. شاخص اسراف در «حامل‌های انرژی» و در موضوعات «برق، آب و گاز» ۳۴/۷ است رتبه ۱۵ مصداق این بُعد، عبارتست از: - استفاده از آب لوله‌کشی برای شستن اتومبیل، حیاط و... - استفاده از وسایل برقی پرمصرف در اوانل شب (زمان اوج بار)، - نامناسب بودن درب و پنجره‌های منازل، - استفاده از لامپ‌های بیش از حد نیاز در منازل، - نشستی آب در منازل، - استفاده از وسایل برقی غیراستاندارد، - طراحی نامناسب موتورخانه‌ها، - نامناسب بودن ساخت و سازها و مصالح ساختمانی، - باز بودن شیرهای آب در هنگام وضو و مسواک، - استفاده از وسایل گازسوز غیراستاندارد، - آبیاری باغچه‌ها و گلدان‌های داخل حیاط در اوج گرمای هوا، - عدم استفاده از لامپ‌های کم مصرف، - روشن ماندن لامپ در راهرو، حیاط و پشت بام، - عدم رعایت دمای رفاه در منازل، - عدم استفاده از سایبان برای کولرها.

جدول ۳. رتبه‌های شاخص گرایش به اسراف در بُعد «حامل‌های انرژی در خانواده‌ها»

موضوع	شاخص	رتبه	۱۵ مصداق بررسی شده	شاخص	رتبه در موضوع	سایر رتبه‌ها	
						رتبه در ۱۵ مصداق	رتبه در ۶۵ مصداق
برق	۳۶/۰	۱	استفاده از وسایل برقی پرمصرف در اوایل شب	۴۵/۴	۱	۲	۴
			استفاده از لامپ‌های بیش از حد نیاز در منازل	۳۹/۴	۲	۵	۱۲
			استفاده از وسایل برقی غیراستاندارد یا مصرف بالا	۳۵/۸	۳	۶	۱۹
			عدم استفاده از لامپ‌های کم‌مصرف	۳۲/۱	۴	۱۲	۳۳
			روشن ماندن لامپ در محل‌های بلااستفاده	۳۷/۶	۵	۱۳	۴۷
آب	۳۵/۹	۲	استفاده از آب تصفیه شده برای شستن اتومبیل و حیاط ساختمان و...	۴۵/۷	۱	۱	۳
			نشستی آب در منازل و کوتاهی در تعویض و تعمیر شیرهای آب	۳۹/۴	۲	۴	۱۰
			باز بودن شیرهای آب در هنگام گرفتن وضو و مسواک زدن و ...	۳۳/۲	۳	۸	۲۶
			آبیاری باغچه‌ها و گلدان‌های داخل حیاط در زمان اوج گرمای هوا	۳۲/۳	۴	۱۰	۳۱
			عدم استفاده از سایبان برای کولرهای آبی	۳۳/۹	۵	۱۵	۵۷
گاز	۳۳/۲	۳	نامناسب بودن درب پنجره‌های منازل و خروج گرما از درز آنها...	۴۱/۱	۱	۳	۸
			طراحی نامناسب موتورخانه‌ها و بی‌توجهی به عایق کاری و نحوه نگهداری آن	۳۵/۲	۲	۷	۲۲
			نامناسب بودن ساخت و سازها و مصالحی که در ساختمان‌ها استفاده شده است	۳۲/۵	۳	۹	۲۹
			استفاده از وسایل گازسوز غیراستاندارد که مصرف گاز بالایی دارند	۳۲/۲	۴	۱۱	۳۳
			رعایت نکردن دمای مناسب (دمای رفاه بین ۱۸ تا ۲۱ درجه) در منازل	۳۵/۰	۵	۱۴	۵۴
بعد انرژی در منازل در استان			با ۱۵ مصداق بررسی شده	۳۴/۷	اول	✂	✂

۴. شاخص اسراف در «تجمل‌گرایی» و در موضوعات «عروسی‌ها، وسایل زندگی، وسایل ارتباطی و وسایل خانوادگی» ۳۴/۷ است، رتبه ۱۵ مصداق این بُعد، عبارتند از: - چشم و هم‌چشمی

در خرید زیورآلات و وسایل زینتی، - خرید لباس‌های متنوع و گران‌قیمت در عروسی‌ها، - هزینه‌های بالای خرید طلا و جواهر و وسایل آرایشی، - قبول مهریه‌های بالای عروسی، - خرید و تعویض مبلی و لوسترهای گران‌قیمت، - استفاده بی‌مورد از تلفن و مکالمه طولانی‌مدت غیرضرور، - تغییرات مداوم در دکور منازل و خرید وسایل دکوری گران‌قیمت، - تهیه و مصرف غذا و میوه‌های متنوع در عروسی‌ها، - تعویض فرش‌های منازل مطابق با مد روز، - خرید لباس‌های متنوع و بعضاً گران‌قیمت (وسایل شخصی)، - خرید تلفن همراه گران‌قیمت و بعضاً تعویض آن با مدل‌های جدید، - پیامک‌های غیرضروری، - استفاد نامناسب و غیرضروری از خودروهای شخصی، - خرید وسایل زندگی و آشپزخانه با مارک خارجی، - خرید اسباب بازی‌های گوناگون.

جدول ۴. رتبه‌های شاخص گرایش به اسراف در بعد «تجمّل گرایی در منازل»

موضوع	شاخص	رتبه	۱۵ مصداق بررسی شده	شاخص	سایر رتبه‌ها	
					رتبه در موضوع	رتبه در ۶۵ مصداق
مراسم عروسی	۴۱/۴	۱	خرید لباس‌های متنوع و گران قیمت در عروسی‌ها	۴۴/۷	۱	۲
			خرید طلا و جواهر و وسایل آرایشی در عروسی‌ها	۴۳/۰	۲	۳
			قبول مهریه‌های بالای عروسی	۴۲/۸	۳	۴
			تهیه و مصرف غذا و نذ میوه‌های متنوع در عروسی‌ها	۳۵/۳	۴	۸
خرید وسایل زندگی	۳۳/۹	۲	خرید و تعویض مبلی‌ها و لوسترهای گران‌قیمت	۳۸/۷	۱	۵
			تغییرات مداوم در دکور منازل و خرید وسایل دکوری گران‌قیمت	۳۶/۴	۲	۷
			تعویض فرش‌های منازل مطابق با مد روز	۳۴/۵	۳	۹
			خرید وسایل زندگی با مارک خارجی	۲۶/۰	۴	۱۴
			استفاده غیرضروری از تلفن و مکالمه طولانی‌مدت	۳۷/۶	۱	۶
			خرید دستگاه تلفن همراه گران‌قیمت و بعضاً تعویض آن با مدل‌های جدید	۳۹/۹	۲	۱۱
			پیامک‌های غیرضروری و افراطی	۳۹/۷	۳	۱۲
خرید وسایل شخصی	۳۰/۵	۴	چشم و هم‌چشمی در خرید زیورآلات و وسایل زینتی	۴۷/۴	۱	۱
			خرید لباس‌های متنوع و بعضاً گران‌قیمت	۳۰/۱	۲	۱۰
			استفاده نامناسب و غیرضروری از خودروهای شخصی	۲۸/۲	۳	۱۳
			خرید اسباب‌بازی‌های گوناگون	۱۶/۵	۴	۱۵
بعد تجمّل‌گرایی خانواده‌ها در استان			با ۱۵ مصداق بررسی شده	۳۴/۷	دوم	✕



۵. شاخص اسراف در «موادخوراکی» و در موضوعات «نان، غذا و میوه» ۳۰/۶ است، رتبه ۹ مصداق این بعد، عبارتند از: - «کیفیت نامناسب پخت نان»، - نگهداری نامناسب نان و دورریزی آن، - «پخت غذاهای متنوع به خصوص در مهمانی‌ها، - نگهداری نامناسب میوه‌ها و دورریزی آن، - نگهداری نامناسب غذا و دورریزی آن، - خرید نان به مقدار بیش از نیاز خانواده‌ها، - خرید میوه‌های متنوع به خصوص در مهمانی‌ها، - پرخوری و زیاده‌روی در خوردن غذاها، - «پرخوری و زیاده‌روی در خوردن میوه‌ها».

جدول ۵. رتبه‌های شاخص گرایش به اسراف در بعد «مواد خوراکی در خانواده‌ها»

موضوع	شاخص	رتبه	۹ مصداق بررسی شده	شاخص	رتبه در موضوع	سایر رتبه‌ها	
						رتبه در ۹ مصداق	رتبه در ۶۵ مصداق
نان	۴۱/۲	۱	کیفیت نامناسب پخت نان	۶۰/۳	۱	۱	
			نگهداری نامناسب نان و دورریزی آن	۳۷/۵	۲	۱۵	
			خرید نان به مقدار بیش از حد نیاز خانواده‌ها	۲۵/۹	۳	۵۲	
غذا	۲۷/۸	۲	پخت غذاهای متنوع به خصوص در مهمانی‌ها	۳۵/۳	۱	۲۱	
			نگهداری نامناسب غذا و دورریزی آن	۳۰/۲	۲	۳۶	
			پرخوری و زیاده‌روی در خوردن غذاها	۱۷/۷	۳	۶۲	
میوه	۲۲/۸	۳	نگهداری نامناسب میوه‌ها دورریزی آن	۳۲/۸	۱	۲۵	
			خرید میوه‌های متنوع به خصوص در مهمانی‌ها	۲۳/۴	۲	۵۸	
			پرخوری و زیاده‌روی در خوردن میوه‌ها	۱۲/۳	۳	۶۴	
بعد مواد خوراکی در خانواده در استان			با ۹ مصداق بررسی شده	۳۰/۶	سوم		

۶. شاخص اسراف و اتلاف در «جامعه» و در موضوعات «اتلاف انرژی، اتلاف سرمایه و اتلاف اوقات شهروندان» ۳۰/۳ است، رتبه ۱۵ مصداق این بعد، عبارتند از: نشستی آب لوله‌کشی شهر در برخی از معابر عمومی، هزینه‌های مصرفی برای خرید سیگار و سایر مواد دخانی، هزینه بالای خرید میوه و سایر مایحتاج به دلیل وجود واسطه در بازار، اوقاتی که در نوبت صفوف گاز و بنزین صرف می‌شود، استفاده از آب لوله‌کشی برای شستن معابر و پیاده‌روها، هزینه‌های ساخت منازل تجملاتی و تشریفاتی، روشن بودن لامپ برخی از معابر و خیابان‌ها در طول روز، اوقاتی که برای خیابان-گردی صرف می‌شود، هزینه‌های خرید اتومبیل‌های گران‌قیمت، اوقاتی که برای دیدن برنامه‌های شبکه‌های ماهواره صرف می‌شود،

روشنایی بیش از حد نیاز در مساجد، تکایا و... ولو با لامپ‌های کم‌مصرف، اوقاتی که مسافران اتوبوس و تاکسی در ایستگاه و خیابان صرف می‌کنند، مصرف بی‌رویه آب برای آبیاری پارک‌ها و فضاهای سبز دیگر، کمک به متکدیان خیابان‌ها و معابرگدایی می‌کنند، افراط در کمک به افراد نیازمند و مؤسسات خیریه.

جدول ۶. رتبه‌های شاخص گرایش به اسراف و اتلاف در بعد «سطح جامعه»

سایر رتبه‌ها		رتبه در موضوع	شاخص	۱۵ مصداق بررسی شده	رتبه	شاخص	موضوع
رتبه در ۶۵ مصداق	رتبه در ۱۵ مصداق						
۹	۱	۱	۴۰/۸	نشئی آب لوله‌کشی در برخی از کوچه‌ها و معابر	۱	۳۱/۷	اتلاف انرژی
۲۸	۵	۲	۳۳/۱	شستن معابر و پیاده روها با آب لوله‌کشی			
۳۴	۷	۳	۳۱/۴	روشن بودن لامپ در طول روز در برخی از معابر			
۴۴	۱۱	۴	۲۸/۱	روشنایی بیش از حد نیاز در مساجد، تکایا و حسینیه‌ها، حتی با لامپ‌های کم‌مصرف			
۵۵	۱۳	۵	۲۵/۰	مصرف بی‌رویه آب برای آبیاری پارک‌ها و...			
۲۳	۴	۱	۳۴/۵	اتلاف وقت در نوبت صفوف گاز و بنزین	۲	۳۰/۲	اتلاف وقت
۳۵	۸	۲	۳۰/۳	اتلاف وقت به‌عنوان خیابان‌گردی برخی افراد			
۴۲	۱۰	۳	۲۹/۴	اتلاف وقت برای دیدن شبکه‌های ماهواره			
۴۹	۱۲	۴	۲۶/۸	اتلاف وقت در صفوف اتوبوس و تاکسی	۳	۲۹/۲	اتلاف هزینه (سرمایه)
۱۱	۲	۱	۳۹/۴	هزینه‌های خرید سیگار و سایر مواد دخانی			
۱۶	۳	۲	۳۶/۹	هزینه بالای میوه و سایر مایحتاج ناشی از واسطه			
۳۰	۶	۳	۳۲/۵	هزینه‌های ساخت منازل تجملاتی و تشریفاتی			
۳۹	۹	۴	۳۰/۱	هزینه‌های خرید اتومبیل‌های گران‌قیمت			
۵۶	۱۴	۵	۲۴/۲	کمک به متکدیان خیابانی			
۶۵	۱۵	۶	۱۲/۳	افراط در کمک به نیازمندان و مؤسسات خیریه	بعد سطح جامعه در استان		
✂	✂	چهارم	۳۰/۳	با ۱۱ مصداق بررسی شده			



۷. شاخص اسراف در «ادارات» و در موضوعات «اتلاف در سرمایه، انرژی و اوقات مراجعین» ۲۷/۱ است، رتبه ۱۱ مصداق این بُعد، عبارتند از: هزینه همایش‌ها و نشست‌ها، استفاده شخصی از وسایل نقلیه اداری، مراقبت و نگهداری نامناسب از اتومبیل‌های اداری در هنگام رانندگی، لامپ‌های روشن در اتاق‌های اداری که معمولاً در طول روز به روشنایی لامپ نیاز ندارد، استفاده شخصی و نامناسب از امکانات اداری، طولانی بودن مراحل انجام کارهای اداری، وجود وسایل تجملاتی و پرهزینه «LCD، کولرگازی و...» در اتاق مسئولین، تشکیل جلسات طولانی بعضاً در ساعات کار اداری، گرمای بیش از اندازه اتاق‌ها و سالن‌ها و راهروها، اتلاف وقت ارباب رجوع به دلیل برخورد نامناسب و پاسخ‌گویی نامناسب در ادارات، سازماندهی نامناسب اتاق‌ها و استفاده نامطلوب از فضاهای اداری.

۸. مصداقی که براساس شاخص اسراف در آنها، رتبه‌بندی شده‌اند در ۶ گروه (۱۱ تایی) قرار گرفته‌اند که در هر گروه، وجود اسراف بیشتر از گروه بعدی گزارش شده است و گروه‌های

جدول ۷. رتبه‌های شاخص گرایش به اسراف و اتلاف در بعد «ادارات استان»

موضوع	شاخص	رتبه	۱۱ مصداق بررسی شده	شاخص	رتبه در موضوع	سایر رتبه‌ها	
						رتبه در ۱۱ مصداق	رتبه در ۶۵ مصداق
اتلاف سرمایه	۳۰/۸	۱	هزینه‌هایی برگزاری همایش‌ها و نشست‌ها	۳۶/۴	۱	۱	
			استفاده شخصی از وسایل نقلیه اداری	۳۳/۲	۲	۲۷	
			مراقبت و نگهداری نامناسب از اتومبیل‌های اداری در هنگام رانندگی	۳۰/۲	۳	۳۷	
			استفاده شخصی از امکانات اداره «تلفن، وقت اداری، نوشت افزار اداره و...»	۲۷/۸	۴	۴۶	
			وجود وسایل تجملاتی و پرهزینه «تلویزیون LCD کولرگازی و...» در اتاق مسئولین	۲۶/۳	۵	۵۰	
اتلاف انرژی	۲۵/۰	۲	لامپ‌های روشن در اتاق‌های ادارات که معمولاً به روشنایی لامپ نیاز ندارد	۲۷/۹	۱	۴۵	
			گرمای بیش از اندازه اتاق‌ها، سالن‌ها و راهروهای ادارات	۲۲/۳	۲	۵۹	
اتلاف اوقات مراجعین	۲۳/۶	۳	طولانی بودن مراحل انجام کارهای اداری	۲۶/۸	۱	۴۸	
			تشکیل جلسات طولانی	۲۵/۵	۲	۵۳	
			اتلاف وقت به دلیل برخورد نامناسب و پاسخ‌گویی نامناسب، در ادارات	۲۱/۳	۳	۶۰	
			سازماندهی نامناسب اتاق‌ها و استفاده نامطلوب از فضاهای اداری	۲۰/۱	۴	۶۱	
			با ۱۱ مصداق بررسی شده	۲۷/۱	پنجم	✂	

اول تا سوم به ترتیب بالاتر از شاخص استانی و گروه‌های چهارم تا ششم پایین‌تر از شاخص استانی قرار گرفته‌اند.

گروه اول: کیفیت نامناسب پخت نان، چشم و هم‌چشمی در خرید زیورآلات و وسایل زینتی، استفاده از آب لوله‌کشی شهر برای شستن اتومبیل و حیاط ساختمان و...، استفاده از وسایل برقی پرمصرف در اوایل شب «زمان اوج مصرف»، خرید لباس‌های متنوع و گران‌قیمت در عروسی‌ها، خرید طلا و جواهر و وسایل آرایشی در عروسی‌ها، قبول مهریه‌های بالای عروسی، نامناسب بودن درب پنجره‌های منازل و خروج گرما از درز آنها، نشستی آب لوله‌کشی شهر در برخی از کوچه‌ها و معابر عمومی، نشستی آب در منازل و کوتاهی در تعویض و تعمیر شیرهای آب و هزینه‌های خرید سیگار و سایر مواد دخانی.

گروه دوم: استفاده از تعداد لامپ‌های بیش از حد نیاز در منازل، خرید و تعویض مبل و لوسترهای گران مطابق با مد روز، استفاده غیرضروری از تلفن و مکالمه طولانی مدت، نگهداری نامناسب نان و در نتیجه دورریزی آن، هزینه خرید میوه‌ها و سایر مایحتاج به دلیل وجود واسطه، تغییرات مداوم در دکور منزل و خرید وسایل دکوری گران‌قیمت، هزینه‌های برگزاری همایش‌ها و نشست‌ها، استفاده از وسایل برقی غیراستاندارد که مصرف برق بالایی دارند، تهیه و مصرف غذا و میوه‌های متنوع در عروسی‌ها، پخت غذاهای متنوع به خصوص در مهمانی‌ها و طراحی نامناسب موتورخانه‌ها و بی‌توجهی به عایق‌کاری و نگهداری آن.

گروه سوم: اوقاتی که در نوبت صفوف گاز و بنزین صرف می‌شود، تعویض فرش‌های منزل مطابق با مد روز، نگهداری نامناسب میوه‌ها و در نتیجه دورریزی آن، باز بودن شیرهای آب در زمان گرفتن وضو و مسواک زدن و...، استفاده شخصی از وسایل نقلیه اداری، استفاده از آب لوله‌کشی برای شستن معابر و پیاده‌روهای جلو مغازه، نامناسب بودن ساخت‌وسازها و مصالح ساختمانی، هزینه‌های ساخت منازل تجملاتی و تشریفاتی، آبیاری باغچه‌ها و گلدان‌های داخل حیاط در زمان اوج گرمای هوا، استفاده از وسایل گازسوز غیراستاندارد که مصرف گاز بالایی دارند، عدم استفاده از لامپ‌های کم‌مصرف به جای لامپ‌های رشته‌ای.

گروه چهارم: روشن بودن لامپ در طول روز در برخی از معابر و خیابان‌ها، اوقاتی که به‌عنوان خیابان‌گردی از برخی افراد مشاهده می‌شود، نگهداری نامناسب غذا و در نتیجه دورریزی آن، مراقبت و نگهداری نامناسب از اتومبیل‌های اداری در هنگام رانندگی، خرید لباس‌های متنوع و بعضاً گران‌قیمت، هزینه‌های خرید اتومبیل‌های گران‌قیمت، خرید دستگاه تلفن همراه گران‌قیمت و بعضاً تعویض آن با مدل‌های جدید، پیامک‌های غیرضروری، اوقاتی که برای دیدن برنامه‌ها و شبکه‌های ماهواره صرف می‌شود و استفاد نامناسب و غیرضروری از خودروهای شخصی، روشنایی بیش از حد نیاز در مساجد، تکایا و حسینیه‌ها «حتی با لامپ‌های کم‌مصرف».

گروه پنجم: لامپ‌های روشن در اتاق‌های ادارات که معمولاً به روشنایی لامپ نیاز ندارد، استفاده شخصی از امکانات اداره «تلفن اداره، وقت اداری، نوشت‌افزار اداره و...»، روشن ماندن لامپ در محل‌هایی مانند راهرو، حیاط، پشت‌بام و...، طولانی بودن مراحل انجام کارهای اداری، اوقاتی که مسافران اتوبوس و تاکسی در ایستگاه‌ها و خیابان‌ها صرف می‌کنند، وسایل تجملاتی و پرهزینه «تلویزیون LCD کولرگازی و...» در اتاق مسئولین، خرید وسایل زندگی با مارک خارجی «ظرفشویی، ماکروویو، قهوه‌جوش و...»، خرید نان به مقدار بیش از حد نیاز در خانواده‌ها، تشکیل جلسات طولانی بعضاً در ساعات کار اداری و رعایت نکردن دمای مناسب (دمای رفاه بین ۱۸ تا

۲۱ درجه) در منزل، مصرف بی‌رویه آب برای آبیاری پارک‌ها و فضاهای سبز دیگر.

گروه ششم: کمک به متکدیان خیابانی، عدم استفاده از سایبان برای کولرهای آبی، خرید میوه‌های متنوع به‌خصوص در مهمانی‌های خانوادگی، گرمای بیش از اندازه اتاق‌ها، سالن‌ها و راهروهای ادارات، اتلاف وقت به‌دلیل برخورد نامناسب و پاسخ‌گویی نامناسب، در ادارات، سازماندهی نامناسب اتاق‌ها و استفاده نامطلوب از فضاهای اداری، پرخوری و زیاده‌روی در خوردن غذاها، خرید اسباب‌بازی‌های گوناگون برای کودکان، پرخوری و زیاده‌روی در خوردن میوه‌ها، افراط در کمک به نیازمندان و مؤسسات خیریه.

جدول ۸. رتبه‌بندی مصادیق احصاء شده اسراف در استان کردستان

رتبه	شاخص	گروه	لیست ۶۵ مصادیق بررسی شده
۱	۶۰/۳	۱	۱. کیفیت نامناسب پخت نان
۲	۴۷/۴		۲. چشم و هم‌چشمی در خرید زیورآلات و وسایل زینتی
۳	۴۵/۷		۳. شستن اتومبیل و حیاط ساختمان ... با آب لوله‌کشی شهر
۴	۴۵/۴		۴. استفاده از وسایل برقی پرمصرف در اوایل شب «زمان اوج مصرف»
۵	۴۴/۷		۵. خرید لباس‌های متنوع و گران‌قیمت در عروسی‌ها
۶	۴۳/۰		۶. خرید طلا و جواهر و وسایل آرایشی در عروسی‌ها
۷	۴۲/۸		۷. قبول مهریه‌های بالای عروسی
۸	۴۱/۱		۸. نامناسب بودن درب پنجره‌های منازل و خروج گرما از درز آنها...
۹	۴۰/۸		۹. نشستی آب لوله‌کشی شهر در برخی از کوچه‌ها و معابر عمومی
۱۰	۳۹/۴		۱۰. نشستی آب در منازل و کوتاهی در تعویض و تعمیر شیرهای آب
۱۱	۳۹/۴	۱۱. هزینه‌های خرید سیگار و سایر مواد دخانی	
۱۲	۳۹/۴	۲	۱. استفاده از تعداد لامپ‌های بیش از حد نیاز در منازل
۱۳	۳۸/۷		۲. خرید و تعویض مبلمان و لوسترهای گران‌قیمت مطابق با مد روز
۱۴	۳۷/۶	۳	۳. استفاده غیرضروری از تلفن و مکالمه طولانی‌مدت
۱۵	۳۷/۵		۴. نگهداری نامناسب نان و در نتیجه دورریزی آن
۱۶	۳۶/۹		۵. هزینه خرید میوه‌ها و سایر مایحتاج به‌دلیل وجود واسطه
۱۷	۳۶/۴		۶. تغییرات مداوم در دکور منازل و خرید وسایل دکوری گران‌قیمت
۱۸	۳۶/۴		۷. هزینه‌های برگزاری همایش‌ها و نشست‌ها
۱۹	۳۵/۸		۸. استفاده از وسایل برقی غیراستاندارد که مصرف برق بالایی دارند
۲۰	۳۵/۳		۹. تهیه و مصرف غذا و میوه‌های متنوع در عروسی‌ها
۲۱	۳۵/۳		۱۰. پخت غذاهای متنوع به‌خصوص در مهمانی‌های خانوادگی
۲۲	۳۵/۲		۱۱. طراحی نامناسب موتورخانه‌ها و بی‌توجهی به عایق کاری و نگهداری آن
۲۳	۳۴/۵		۳
۲۴	۳۴/۵	۲. تعویض فرش‌های منازل مطابق با مد روز	
۲۵	۳۲/۸	۳. نگهداری نامناسب میوه‌ها و در نتیجه دورریزی آن	
۲۶	۳۲/۲	۴. باز بودن شیرهای آب در هنگام گرفتن وضو و مسواک زدن و ...	
۲۷	۳۲/۲	۵. استفاده شخصی از وسایل نقلیه اداری	
۲۸	۳۲/۱	۶. استفاده از آب لوله‌کشی برای شستن معابر و پیاده‌روهای جلو مغازه	
۲۹	۳۲/۵	۷. نامناسب بودن ساخت‌وسازها و مصالح ساختمانی	

بررسی و اولویت‌بندی مصادیق آسراف

۳۰	۳۲/۵		۸. هزینه‌های ساخت منازل تجملاتی و تشریفاتی
۳۱	۳۲/۳		۹. آبیاری باغچه‌ها و گلدان‌های داخل حیاط در زمان اوج گرمای هوا
۳۲	۳۲/۲		۱۰. استفاده از وسایل گازسوز غیراستاندارد که مصرف گاز بالایی دارند
۳۳	۳۲/۱		۱۱. عدم استفاده از لامپ‌های کم‌مصرف به‌جای لامپ‌های رشته‌ای
	---	۳۱/۹	میانگین استانی
۳۴	۳۱/۴	۴	۱. روشن بودن لامپ در طول روز در برخی از معابر و خیابان‌ها
۳۵	۳۰/۳		۲. اوقاتی که به‌عنوان خیابان‌گردی از برخی افراد مشاهده می‌شود
۳۶	۳۰/۲		۳. نگهداری نامناسب غذا و در نتیجه دورریزی آن
۳۷	۳۰/۲		۴. مراقبت و نگهداری نامناسب از اتومبیل‌های اداری در هنگام رانندگی
۳۸	۳۰/۱		۵. خرید لباس‌های متنوع و بعضاً گران‌قیمت
۳۹	۳۰/۱		۶. هزینه‌های خرید اتومبیل‌های گران‌قیمت
۴۰	۲۹/۹		۷. خرید دستگاه تلفن همراه گران‌قیمت و بعضاً تعویض آن با مدل‌های جدید
۴۱	۲۹/۷		۸. پیامک‌های غیرضروری و افراطی
۴۲	۲۹/۴		۹. اوقاتی که برای دیدن برنامه‌ها و شبکه‌های ماهواره صرف می‌شود.
۴۳	۲۸/۲		۱۰. استفاد نامناسب و غیرضروری از خودروهای شخصی
۴۴	۲۸/۱		۱۱. روشنایی بیش از حد نیاز در مساجد، تکایا و حسینیه‌ها، «حتی با لامپ‌های کم‌مصرف»
۴۵	۲۷/۹	۵	۱. لامپ‌های روشن در اتاق‌های ادارات که معمولاً به روشنایی لامپ نیاز ندارد
۴۶	۲۷/۸		۲. استفاده شخصی از امکانات اداره «تلفن، وقت اداری، نوشت‌افزار و...»
۴۷	۲۷/۶		۳. روشن ماندن لامپ در محل‌هایی مانند راهرو، حیاط، پشت‌بام و...
۴۸	۲۶/۸		۴. طولانی بودن مراحل انجام کارهای اداری
۴۹	۲۶/۸		۵. اوقاتی که مسافران اتوبوس و تاکسی در ایستگاه‌ها و خیابان‌ها صرف می‌کنند
۵۰	۲۶/۳		۶. وسایل تجملاتی و پرهزینه «تلویزیون LCD کولرگازی و...» در اتاق مسئولین
۵۱	۲۶/۰		۷. خرید وسایل زندگی با مارک خارجی «ظرف‌شویی، ماکروویو، قهوه‌جوش و...»
۵۲	۲۵/۹		۸. خرید نان به مقدار بیش از حد نیاز در خانواده‌ها
۵۳	۲۵/۵		۹. تشکیل جلسات طولانی بعضاً در ساعات کار اداری
۵۴	۲۵/۰		۱۰. رعایت نکردن دمای مناسب (دمای رفاہ بین ۱۸ تا ۲۱ درجه) در منازل
۵۵	۲۵/۰		۱۱. مصرف بی‌رویه آب برای آبیاری پارک‌ها و فضاهای سبز دیگر
۵۶	۲۴/۲	۶	۱. کمک به متکدیان خیابانی
۵۷	۲۳/۹		۲. عدم استفاده از سایبان برای کولرهای آبی
۵۸	۲۳/۴		۳. خرید میوه‌های متنوع به‌خصوص در مهمانی‌های خانوادگی
۵۹	۲۲/۳		۴. گرمای بیش از اندازه اتاق‌ها، سالن‌ها و راهروهای ادارات
۶۰	۲۱/۳		۵. اتلاف وقت به‌دلیل برخورد و پاسخ‌گویی نامناسب، در ادارات
۶۱	۲۰/۱		۶. سازماندهی نامناسب اتاق‌ها و استفاده نامطلوب از فضاهای اداری
۶۲	۱۷/۷		۷. پرخوری و زیاده‌روی در خوردن غذاها
۶۳	۱۶/۵		۸. خرید اسباب‌بازی‌های گوناگون برای کودکان
۶۴	۱۲/۳		۹. پرخوری و زیاده‌روی در خوردن میوه‌ها
۶۵	۱۲/۳		۱۰. افراط در کمک به نیازمندان و مؤسسات خیریه

اهم نتایج تحلیلی

براساس مقدار (خی ۲) و (p) محاسبه شده، نتایج آزمون فرضیه‌ها نشان می‌دهد که:

با ۹۹ درصد اطمینان نظرات دارندگان مدرک تحصیلی «دیپلم، فوق دیپلم و کمتر از

دیپلم» و دیدگاه افراد در شهرهای «کامیاران، بانه، دیواندره، بیجار و قروه» و نظرات کارکنان شاغل در «بازرگانی، آموزش و پرورش، شرکت گاز و فرمانداری»، نشان‌دهنده اسراف بیشتر در بعد «مواد خوراکی» در خانواده‌هاست.

با ۹۵ درصد اطمینان نظرات دارندگان مدرک تحصیلی «کمتر از دیپلم و فوق لیسانس» و دیدگاه افراد در شهرهای «مریوان، سنندج، سروآباد، بیجار و دهگلان» و نظر کارکنان شاغل در «بازرگانی، آموزش و پرورش، سازمان تبلیغات و برق» نشان‌دهنده اسراف بیشتر در بعد «حامل‌های انرژی»، در منازل است.

با ۹۵ درصد اطمینان نظرات دارندگان مدرک تحصیلی «زیر دیپلم تا فوق دیپلم» و دیدگاه افراد در شهرهای «سنندج، مریوان، سروآباد، بیجار و دهگلان» نشان‌دهنده اسراف بیشتر در «تجمل‌گرایی» در خانواده‌ها است.

با ۹۹ درصد اطمینان نظرات دارندگان مدرک تحصیلی «کمتر از دیپلم و لیسانس» و دیدگاه افراد در شهرهای «دیواندره، مریوان، دهگلان، کامیاران و سنندج» و نظر کارکنان شاغل در «فرمانداری، شهرداری، بازرگانی، آموزش و پرورش و سازمان تبلیغات» نشان‌دهنده اتلاف و اسراف بیشتر در بعد «ادارات» است.

با ۹۹ درصد اطمینان دیدگاه افراد در شهرهای مریوان، دهگلان، کامیاران، سنندج و دیواندره، و نظر کارکنان شاغل در «آموزش و پرورش، سازمان تبلیغات، بازرگانی و شهرداری»، نشان‌دهنده اتلاف و اسراف بیشتر در بعد «جامعه» است.

اهم پیشنهادات

۱. در ابعاد اصلاح الگوی مصرف در انرژی و مواد خوراکی و احتراز از تجمل‌گرایی در خانواده‌ها:

- آموزش خانواده‌ها برای بهینه‌سازی مصرف انرژی در مواردی از جمله: عدم استفاده از آب لوله‌کشی برای شستن اتومبیل و حیاط ساختمان، تعویض و تعمیر به‌موقع شیرهای آب، باز نماندن شیرهای آب در هنگام وضو و مسواک زدن و ...، عدم آبیاری باغچه‌ها و گلدان‌ها در زمان اوج گرمای هوا، استفاده از وسایل برقی و گازی غیراستاندارد با مصرف بالا، عدم استفاده از تعداد لامپ‌های بیش از حد نیاز و عدم استفاده از وسایل برقی پرمصرف در اوایل شب «زمان اوج مصرف»، استفاده از لامپ‌های کم‌مصرف، ایجاد سایبان برای کولرها، رعایت دمای رفاه «۱۸ تا ۲۱ درجه» در منازل و ... نحوه استفاده از تلفن و رعایت زمان مکالمه، استفاده بهینه از وسایل

نقلیه شخصی، طراحی مناسب موتورخانه‌ها و عایق‌کاری و نگهداری آنها، استفاده از مصالح و وسایل ساختمانی مناسب به‌ویژه درب و پنجره‌های مناسب «رعایت دقیق مبحث ۱۹ مقررات ملی ساختمان»، به‌وسیله سازمان نظام مهندسی، مهندسان و کارشناسان شهرداری و...

- برای ایجاد فرهنگ صحیح مصرف در جامعه، آموزش لازم در خصوص احتراز از اسراف در پخت غذاهای متنوع به‌خصوص در مهمانی‌ها و عروسی‌ها با تأکید بر جنبه‌های دینی آن با اشکال مختلف (سخنرانی، فیلم و سریال، تراکت و بروشور و...). با تأکید مستمر بر مضرات پرخوری در برنامه‌های بهداشتی، آموزشی و دینی.

- تلاش جدی و همه‌جانبه برای از بین بردن و اصلاح فرهنگ غلط حاکم بر مراسم و مجالس عروسی، با احتراز از چشم و هم‌چشمی در «خرید زیورآلات و وسایل زینتی، خرید لباس‌های متنوع و گران‌قیمت، طلا و جواهر و وسایل آرایشی و قبول مهریه‌های بالای عروسی»، «خرید و تعویض مبل و لوستر، فرش و.. گران‌قیمت مطابق با مد روز» و «دوری از تغییرات مداوم در دکور منازل و خرید وسایل دکوری گران‌قیمت»، گرایش به خرید وسایل خانگی ایرانی، تسهیل در ازدواج پایدار و کاهش محسوس آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی در خانواده‌ها با اجرای مؤثر «طرح تحول اجتماعی» (محور چهارم طرح) و قراردادن موضوع تجمل‌گرایی در عروسی‌ها در دستور کار «کمیته تحکیم بنیان خانواده»، با تکیه بر (محور اول طرح) و قراردادن موضوع تجمل‌گرایی در خانواده‌ها در خرید غیرمتعارف و اسراف‌گونه وسایل زندگی و خانوادگی در دستور کار «کمیته کاهش آسیب‌های اخلاقی» به‌منظور پایش جامعه از نظر میزان تقید به آموزه‌های دینی مؤثر بر رفتار اجتماعی.

- رویکرد بیش از پیش صدا و سیمای استانی مانند رسانه ملی (و سایر رسانه‌های استانی)، به تبلیغ و تشریح اهمیت صرفه‌جویی و شیوه‌ها و راهکارهای آن با استفاده از ساز و کارهای فرهنگی استان برای ایجاد، تقویت، توسعه و تعمیق فرهنگ اصلاح‌الگوی مصرف آب و برق و گاز و آموزش مصرف بهینه و راه‌های صرفه‌جویی و قناعت در آنها به‌صورت مستمر و نظام‌مند و به‌صورت آموزش غیرمستقیم.

- توجه و نظارت مستمر و بیش از پیش مسئولین دست‌اندرکار به کیفی‌تر کردن پخت نان در نانوائی‌ها و اعمال نظارت هم‌برپخت و هم‌برعرضه مناسب نان، همچنین بر بسته‌بندی و عرضه مناسب میوه و گزارشگیری از آحاد مردم در خصوص نحوه ارائه این خدمات و ارائه آموزش‌های لازم هم‌به‌عرضه‌کنندگان خدمات و مصرف‌کنندگان و خانواده‌ها، به‌خصوص خانم‌ها، برای نحوه نگهداری نان و میوه در منازل.

- تشدید فعالیت و اقدامات رسانه‌ها و سایر مسئولین ذیربط به‌خصوص در حوزه بهداشت و درمان و حوزه آموزش و پرورش، با تأکید جدی بر خطرات و عوارض مصرف سیگار و سایر مواد دخانی به خانواده‌ها، با تهیه و توزیع تراکت، نصب بیلبرد و اشاره آماری به بیماری‌ها و مشکلات مبتلا به افراد سیگاری و...

۲. در ابعاد اصلاح الگوی مصرف در انرژی، سرمایه‌داران و سطح جامعه

- اتخاذ تصمیم مناسب برای درمان جدی طولانی بودن مراحل انجام کار و برخورد نامناسب کارکنان از ادارات با اجرای برخی از بندهای معطل مانده طرح تک‌ریم ارباب رجوع،
- محاسبه منطقی، هزینه و فایده همایش‌ها با نظر کمیته «مهندسی همایش‌های استانی»
و استفاده از نظرسنجی‌های همایش و بهره‌برداری از تکنولوژی روز و تشکیل جلسات از راه دور، ویدئو کنفرانس و گردهمایی اینترنتی و احتراز جدی از پدیده «همایش‌زدگی» در ادارات،

- چاره‌اندیشی و ساماندهی وضعیت استفاده شخصی از وسیله نقلیه اداری و مراقبت از آن به‌هنگام انجام امور اداری. اصلاح و بهبود اتلاف انرژی به‌صورت روشنی لامپ‌ها در ادارات و اتلاف سرمایه به‌صورت استفاده نامطلوب از امکانات اداری،

- به‌منظور افزایش کارایی ادارات، اجرای مؤثر طرح تحول اجتماعی (محور اول و پنجم طرح) و قرارداد موضوع اتلاف وقت مراجعین به ادارات در دستور کار کمیته‌های «کاهش آسیب‌های اخلاقی» با هدف «پایش مستمر عملکرد ادارات» و کمیته «ارتقاء نشاط اجتماعی و رضایت عمومی» به‌منظور «بازنگری راهکارهای اجرایی تحقق نشاط اجتماعی و رضایت عمومی در حوزه‌های مختلف اداری...»،

- افزایش جایگاه‌های توزیع گاز و استفاده از تمام ظرفیت آنها در شبانه‌روز برای جلوگیری از اتلاف اوقات در صفوف این مراکز خدماتی،
- توجیه هیئت امنای اماکن مذهبی برای پیشگیری از اسراف در انرژی آب، برق و گاز در مساجد و تکایا،

- اقدام عملی و مستمر مسئولان و ادارات و سازمان‌های ذیربط در برخورد جدی با واسطه‌ها در بازار برای جلوگیری از اتلاف سرمایه در جامعه.

- برنامه‌ریزی برای جلوگیری از اتلاف انرژی در سطح جامعه که به‌صورت «نشستی آب در معابر، آبیاری بی‌رویه برخی از پارک‌ها و روشن ماندن لامپ‌ها در برخی از معابر و بزرگراه‌ها در طول روز، استفاده از آب تصفیه شده برای شستن معابر و پیاده‌روها (یا اتومبیل)



و موارد مشابه» وجود دارد.

- اجرای جدی‌تر طرح «ساماندهی متکدیان خیابانی». فرهنگ‌سازی برای از بین بردن برخی از مصادیق اسراف در جامعه مانند «ساخت منازل تجملاتی و تشریفاتی»، «خرید اتومبیل‌های گران‌قیمت» (دوّن شأن اجتماعی افراد) و اوقاتی که به‌عنوان «خیابان‌گردی» صرف می‌شود و

نتیجه‌گیری

اسلام، دین اعتدال، میانه‌روی و دوری از افراط و تفریط است و در جامعه اسلامی، باید تمام حرکت‌ها و روش‌ها در کلیه شئون و ابعاد حیاتی در مسیری ویژه قرارگیرد که در اصطلاح خاص مکتبی از آن به «صراط مستقیم»، «طریقه وسطی»، «سواء السبیل» یا «راه میانه» و «خط عدالت» تعبیر می‌شود. در «الگوی مصرف اسلامی» علاوه بر مخالفت با «اسراف»، پدیده ناشایست «تجمل‌گرایی» به معنای «مصرف نمایشی کالا با هدف خودنمایی و تحت تأثیر دیگران (مریدی و نوروزی، ۱۳۷۳: ۶۷۹) بانمود «مصرف تفاخری» (تاری و غلامی باقی، ۱۳۹۰: ۸۱) به‌عنوان یک بیماری اجتماعی، تقبیح شده است. متأسفانه در کشور ما، «تجمل‌گرایی» با رویکرد چشم هم‌چشمی (زندگی برای دیگران)، از عیار بالایی برخوردار است. قرآن با مطرح کردن «مسئله اسراف» و «بیان مضرات آن» و «دعوت به اعتدال و میانه‌روی» در تمام امور زندگی، در حقیقت «بهترین الگوی مصرف» را برای «زندگی سعادت‌مندان» به آدمیان ارائه می‌دهد. (رضائیان، ۱۳۸۸) دین مبین اسلام سعی می‌کند با برنامه‌های متعدد پیروان خویش را در راه راست و خط اعتدال نگهدارد و با افراط و تفریط در هر امری مخالف است و آن را برای زندگی دنیوی و آخروی و فردی و اجتماعی مسلمانان مضر می‌داند و حتی تأکید شده که «سزاوار است مؤمن در امور مباح هم سعی کند که اسراف از آنها سرزند» (دستغیب، ۱۳۶۲، ج ۲: ۲۰) و در مقابل، «قناعت» خصلت ارزشمند انسان مسلمان است، این صفت از جمله صفات فاضله و اخلاق حسنه است و از آن به‌عنوان وسیله‌ای که سعادت ابدی آدمی را تضمین می‌کند، یاد شده است. امام باقر(ع) می‌فرماید هر که قناعت کند به آنچه که خدا به او می‌دهد، غنی‌ترین مردم است (معراج السعاده: ۳۸۷).

یافته‌های مصادیق اسراف در بعد «حامل‌های انرژی» با نتایج مطالعه تاری و غلامی باقی(۱۳۹۰) درخصوص برخی از ابعاد مصرف خارج از الگوی مناسب در ایران (الگوی ناصحیح مصرف برق خانگی، کشاورزی، صنعتی و روشنایی عمومی و افزایش فزاینده

مصرف حامل‌های انرژی) و برخی از نتایج فاتی‌فر، پاک‌نیا و کشاورز (۸۸) در بهینه‌سازی مصرف انرژی (استفاده از لامپ‌های کم‌مصرف و در حد نیاز و عادت کردن به خاموش نمودن لامپ فضا‌های بلااستفاده) در ساختمان و استفاده از تکنولوژی جدید (وسایل برقی استاندارد)، آموزش نحوه مصرف انرژی به افراد، توسعه فرهنگ عمومی در خصوص مصرف انرژی کمتر (گسترش فرهنگ صرفه‌جویی و قناعت در مصرف برق، طراحی و استفاده از وسایل سرمایشی و گرمایشی مناسب در ساختمان‌ها، استفاده از مصالح ساختمانی به‌ویژه استفاده از در و پنجره‌های مناسب و رعایت دمای رفاه در منازل) و استفاده از تکنولوژی جدید (استفاده از وسایل گازی استاندارد)، آموزش نحوه مصرف انرژی به افراد (گسترش فرهنگ صرفه‌جویی و قناعت در مصرف گاز)، بخشی از گزارش مطالعه، وریدی (۶۸) در مورد آموزش لازم از رسانه‌های گروهی به‌منظور توجه دادن به زیان‌های اقتصادی، اخلاقی، اجتماعی و کیفی اخروی آن و جایگزینی فرهنگ اصیل اسلامی به‌جای فرهنگ منحط غربی (درگرایش به اسراف و تبذیر) و تأکید بر رعایت دقیق مبحث ۱۹ مقررات ملی ساختمان با رویکرد صرفه‌جویی در مصرف انرژی در ساخت و سازها، مطابقت دارد. همچنین نتایج مصادیق اسراف در بعد «تجمل-گرایی» در مطالعات عبادی (۷۸) مبنی بر تأثیر فرهنگ رفتاری خانواده‌ها در اسراف و تبذیر بر یکدیگر و نتایج مطالعات پیش‌گر (۷۵) و وریدی (۶۸)، در حوزه آموزه‌های دینی (از عواملی که اسراف را از بین می‌برد، توجه به نقش ثروت و رسالت انسان در مکتب اسلام و عدم تبعیت از خوی و خصلت‌های حاکم بر جامعه) تأیید شده است. مقام معظم رهبری هم در سنوات گذشته به کرات در این خصوص تذکر داده‌اند، از جمله در دوم آذر ۶۸ و بیست و ششم فروردین ۷۰، بیست و نهم اسفند ۷۳، بیست و نهم اسفند ۷۶، اول فروردین ۷۷، چهارم دی‌ماه ۷۷ (در مورد به اشکال مختلف) و پنجم دی‌ماه ۸۱، بیست و پنجم آذر ۷۱، بیست و نهم اسفند ۷۵، اول فروردین ۷۷، چهارم دی‌ماه ۷۷ و بیست و یکم مهرماه ۸۶، به آثار، مضرات و تبعات تجمل‌گرایی و گرایش افراطی به محصولات مدرن، اشاره فرموده‌اند. همچنین قسمتی از نتایج اسراف در بعد «مواد خوراکی» با گزارش تحقیق تاری و غلامی باغی (۱۳۹۰) در خصوص برخی از ابعاد مصرف خارج از الگوی مناسب در ایران از جمله (الگوی ناصحیح تولید و مصرف آردونان) و با بخشی از نتایج تحقیق فاتی‌فر، پاک‌نیا و کشاورز (۸۸) مبنی بر استفاده از تکنولوژی جدید (در پخت و عرضه مناسب نان و در بسته‌بندی و عرضه مناسب میوه)، و بخشی از گزارش تحقیق وریدی (۶۸) مبنی بر (عرضه بهتر کالاها برای جلوگیری از اسراف)، مطابقت دارد. در همین راستا،



آغاز «طرح کیفیت بخشی به نان» قابل تأمل است. کپارشی (۱۳۹۰) و در رابطه با یافته‌های اسراف و اتلاف در ادارات و سطح جامعه، رنجبر (۱۳۸۹) مواردی را چون مصرف زیاد از حد انرژی در ادارات، پایین بودن کیفیت کالا و خدمات تولیدی، طولانی شدن فاصله زمانی تولید تا مصرف، اتکاء بیش از اندازه به نیروی انسانی، عدم استحصال و استفاده کامل از منابع و مواد اولیه، برنامه‌ریزی برای کاربرد دستگاه‌ها و ابزار نوین و کم‌مصرف و مکانیزه کردن سیستم‌ها و اتوماسیون اداری را ضروری می‌داند و عاقلی (۱۳۹۰) بهره‌وری در حوزه مصرف را به استفاده مؤثر و کارآمد از تمام منابع موجود می‌داند و مدعی است که در کشورهای پیشرفته مانند ژاپن، آلمان، سوئد و... ویژگی‌هایی چون وظیفه‌شناسی، وقت‌شناسی و احساس مسئولیت، نظم و انضباط و روحیه کار جمعی وجود دارد؛ اما در کشورهای جهان سوم و ایران، این خصوصیات برخلاف آموزه‌های دینی اسلام، اتلاف وقت و عدم ایفای تعهدات جزو فرهنگ شغلی شده است. انضباط اجتماعی و روحیه کار جمعی وجود ندارد و یا مشهود و ملموس نیست.

بر اساس یافته‌های این مطالعه و مطالعات اشاره شده گرچه شرط لازم برای حرکت به سوی اصلاح الگوی مصرف، راهکارهای پیشنهادی در حوزه بایدها و نبایدها (تجویزی) است که تأثیر آنها کوتاه‌مدت و بعضاً احساسی است؛ اما تأثیر دائمی و مستمر زمانی به دست خواهد آمد که «احساس» رعایت صرفه‌جویی به «باور» و «فرهنگ» تبدیل شود و بنابراین «فرهنگ سازی» به‌عنوان شرط کافی، اقدامی مهم و اساسی تر است. پس به موازات توصیه‌های کاربردی، ارائه آموزش‌های لازم و معرفی غیرمستقیم زندگی ساده و موفقیت خانواده‌های ساده‌زیست در قالب برنامه‌های رسانه جمعی به‌منظور الگوبرداری از آنها، به‌عنوان «شرط لازم» و توجه دادن خانواده‌ها به زیان‌های اقتصادی، اخلاقی، اجتماعی و کیفر اخروی اسراف و تلاش برای جایگزین کردن فرهنگ اصیل اسلامی به جای فرهنگ منحط غربی و انتخاب و معرفی الگوهای زنده و درخشنده مکتب اسلام، به‌عنوان «شرط کافی»، برای نیل به «الگوهای مناسب مصرف»، ضرورت تام و تمام دارد.

منابع:

- ابن‌منظور، محمدبن مکرّم. (۱۴۱۴ق). «لسان العرب»، بیروت، انتشارات دار صادر، جلد ۶، چاپ سوم.
- تارّی، فتح‌الله و غلامی باقی، سعید. (۱۳۹۰). «تأثیر فرهنگ بر الگوی مصرف در کشور و راهکارهای بهبود آن، ماهنامه مهندسی فرهنگی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شماره ۵۳ و ۵۴، خرداد و تیر ۱۳۹۰.
- پیشگر، زری. (۱۳۷۵). «اسراف و تبذیر از دیدگاه قرآن کریم»، پایان‌نامه دانشجویی کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و

حدیث دانشگاه تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی با راهنمایی نهله غروی نائینی.

- ترکمن‌دی، حمیدرضا. (۱۳۸۸). «مصادیقی در مورد اسراف در جامعه و نکاتی در مورد تجمل‌گرایی»، برگرفته از www.zibaweb.com

- حرعاملی، محمدبن حسن بن علی. (۱۴۰۹ق). «تفصیل وسایل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه»، قم: مؤسسه آل‌البیت، جلد ۳، ۱۵ و ۱۶.

- خلاصه مذاکرات جلسه شورای فرهنگ عمومی کشور وابسته به شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۸/۲/۱.

- دستغیب، سیدعبدالحسین. (۱۳۶۲). «گناهان کبیره»، شیراز: کانون تربیت، جلد ۲.

- راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۲ق). «المفردات فی غریب القرآن»، تحقیق صفوان عدنان داودی، دمشق: بیروت، دارالعلم، الدارالشامیه، چاپ ۱.

- رضائیان، زهرا. (۱۳۸۸). «نگاهی اجمالی به الگوی مصرف در قرآن»، برگرفته از سایت مرکز فرهنگ و معارف قرآن، www.aviny.com.

- رنجبر، غلامعلی. (۱۳۸۹). «نقش الگوی مصرف و تأثیر آن بر افزایش بهره‌وری» سایت امام‌خامنه‌ای www.imamkhamenei.com.

- کیارشی، وحید، معاون برنامه‌ریزی استانداری تهران. (۱۳۹۰). «طرح کیفیت بخشی به نان» به نقل از روزنامه کیهان، هفتم مهرماه سال ۹۰.

- سازمان تبلیغات اسلامی استان کردستان. (۱۳۸۸). «اسراف در قرآن» (۱۳۸۸)، برگرفته از سایت www.ido.ir.

- شرفیانی، حسین. (۱۳۸۷). «اسراف واقعیت تلخ جامعه»، برگرفته از سایت عدالت خواهی، www.edalatkhahi.ir

- صدوق(ره)، محمدبن علی بن بابویه. (۱۳۴۸). «الخصال»، تصحیح علی اکبر غفاری، مکیه الصدوق، تهران: (بی‌نا)، جلد ۱.
- صدوق(ره)، محمدبن علی بن بابویه. (۱۴۱۳ق). «من لایحضره الفقیه»، قم: انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، جلد ۴، چاپ ۲.

- طباطبایی، سیدمحمدحسین. (۱۳۷۴). «المیزان فی تفسیر القرآن»، ترجمه موسوی همدانی، سید محمدباقر، قم: انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ج ۴، ج ۴.

- طبرسی، فضل بن حسن. (۱۳۷۲). «مجمع البیان فی تفسیر القرآن»، تهران: انتشارات ناصرخسرو، جلد ۵.

- عاقلی، لطفعلی. (۱۳۹۰). «مطالعه روابط متقابل فرهنگ، بهره‌وری و الگوی مصرف در ایران»، ماهنامه مهندسی فرهنگی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شماره ۵۳ و ۵۴، خرداد و تیر ۱۳۹۰.

- عبادی، ثریا. (۱۳۷۸). «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اسراف (مطالعه موردی، منطقه ۶ شهرتهران)»، پایان‌نامه دانشجویی کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی با راهنمایی رحمت‌الله صدیق سروسستانی.

- فاتحی‌فر، اسماعیل، پانیا، سعید، کشاورز، پیمان. (۱۳۸۸). «راهکارهایی برای صرفه‌جویی در مصرف انرژی»، دانشگاه شیراز، دانشکده مهندسی، بخش مهندسی شیمی، بازنویسی محمد ابراهیمی.

- فزون بال، مسعود. (۱۳۸۸). «پیشرفت عدالت با نگاهی به حوزه انرژی» برگرفته از شبکه اطلاع‌رسانی نفت و انرژی www.shana.ir

- قمی، عباس. (۱۴۱۶ق). «سفینه البحارومدیته الکلم والآثار»، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، جلد ۱.

- قمی، عباس. (۱۳۷۹). «متهی الآمال»، ترجمه حسن‌زاده، صادق. قم: بی‌تا انتشارات مؤمنی.

بررسی و اولویت‌بندی مصادیق اسراف

- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۴). «تفسیر نمونه»، تهران: دارالکتب الاسلامیه، جلد ۶.
- محمدی ری شهری، محمد. (۱۴۱۶ق). «میزان الحکمه»، (دارالحدیث) پژوهشکده قرآن و حدیث جلد اح ۴۴۸ و جلد ۴ ح ۱۶۶۱.
- مریدی، سیاوش و نوروزی، علیرضا. (۱۳۷۳). «فرهنگ اقتصادی»، تهران: مؤسسه کتاب پیشبرد و انتشارات نگاه.
- مقررات ملی ساختمان. (۱۳۸۱). «مبحث ۱۹: صرفه‌جویی در مصرف انرژی»، انتشارات دفتر تدوین و ترویج مقررات ملی ساختمان.
- نراقی، ملااحمد. (۱۳۳۹ق). «معراج السعاده»، قم: (بی‌نا).
- وریدی، حسین. (۱۳۶۸). «اسراف و تبذیر از دیدگاه قرآن و حدیث»، پایان‌نامه دانشجویی کارشناسی ارشد، رشته معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، با راهنمایی مهدی صانعی.



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

